

EL MUSEU DIOCESÀ

JESÚS TARRAGONA*

RESUM

El Museu Diocesà de Lleida va ser fundat pel bisbe de Lleida, doctor Josep Mesequer i Costa, el 8 de març de 1893. La major part de les peces van entrar-hi durant el pontificat d'aquest bisbe (1893-1905). El contingut consisteix principalment en objectes litúrgics en desús de les esglésies del bisbat, objectes que van ser comprats o canviats per altres de nous o donats. Amb motiu de la Guerra Civil del 1936, moltes peces van patir desperfectes en l'assalt al museu per part d'extremistes, i també per diversos trasllats per por dels bombardejos. Darrerament, s'ha constituït el Museu de Lleida Diocesà i Comarcal, en un consorci format per la Generalitat de Catalunya, el bisbat de Lleida, l'Ajuntament, la Diputació i el Consell Comarcal del Segrià.

Paraules clau: museu, Lleida, diòcesi de Lleida, peces d'art.

ABSTRACT

The Museu Diocesà de Lleida was founded by the Bishop of Lleida, Dr. Josep Messeguer i Costa, on the 8th of March 1893. Most of the pieces were obtained during this Bishop's pontificate (1893-1905). Its content consists primarily of liturgical objects no longer used by the churches in the bishopric. These were bought, exchanged for other new items or donated. As a result of the Civil War of 1936, many pieces were damaged in the attack on the museum by extremists and also by various removals due to the bombings. Afterwards the Museu de Lleida Diocesà i Comarcal was set up via a consortium made up of the Catalan government of the Generalitat, the Bishopric of Lleida, Lleida City Council, the Provincial Government of Lleida and the County Council of Segrià.

Key words: museum, Lleida, Diocese of Lleida, art works.

* Director del Departament de Patrimoni Artístic i Cultural del bisbat de Lleida.

En l'ambient cultural que creà la Renaixença catalana, apareix a Lleida un gran bisbe humanista, dinàmic i de gran sensibilitat artística, Josep Meseguer i Costa, nascut a Vallibona (País Valencià) el 9 de novembre de 1843. Fou indiscutiblement un clar exemple de formació intel·lectual, que el portà a aplicar-la a la pastoral. Estudià a Barcelona al costat del seu oncle, el bisbe Costa i Borràs, que ocupà anteriorment la mitra de Lleida, tenint en aquest període una relació amical amb el que seria després bisbe de Vic, doctor Morgades. Sembla ser que durant l'estada del doctor Costa i Borràs com a bisbe de Lleida, el jove Meseguer també hi residí, juntament amb la seva mare.

Posteriorment cursà estudis a Tarragona, Tortosa i València i es doctorà en teologia i cànons al seminari valencià. Durant els anys 1860 al 1868 fou catedràtic, successivament, als seminaris de Tortosa i Tarragona. Al 1868 fou nomenat secretari de cambra del bisbe d'Oviedo, Benet Sanz i Forés, i el 9 de març de 1874 es llicencià en dret civil i canònic a la universitat d'aquesta capital. Assolí una canongia de la catedral d'Oviedo el 24 de juny de 1875. Traslladat Sanz i Forés des d'Oviedo a la metropolitana de Valladolid, l'any 1881, Meseguer el seguí, i fou immediatament nomenat secretari de cambra i govern del nou arquebisbe, canonge de la catedral de Valladolid i, el novembre d'aquell mateix any, arxipreste. Posteriorment, se li atorgà la dignitat de degà. L'any 1889 li arribà el nomenament de bisbe de Lleida. La consagració episcopal tingué lloc a Valladolid el 10 de març de 1890, de mans de l'aleshores arquebisbe de Sevilla, Benet Sanz i Forés. A Lleida, la presa de possessió del càrrec es féu el 15 d'abril de 1890 i quatre dies després entrà solemnement a la ciutat per ocupar la seu de Lleida. El 1905 rebé el nomenament d'arquebisbe de Granada, dignitat que ocupà fins a la seva mort, l'any 1920.

Després d'aquesta breu, però densa biografia en la qual tan sols hem destacat aspectes puntuals, cal advertir que la trajectòria d'aquest bisbe està estretament lligada a la persona d'un eminent eclesiàstic: el cardenal Benet Sanz i Forés. En efecte, aquest il·lustre valencià condecorat amb les creus d'Isabel la Catòlica i Carles III, nat a Gandia el 28 de març de 1828, fou, de vell antuvi, el valedor del bisbe Meseguer.

Fou aquell un home de reconeguda vàlua intel·lectual i protagonista destacat de l'Església espanyola després de la Restauració. Apassionat per l'arquitectura, restaurà nombroses esglésies i, mentre ocupà la mitra d'Oviedo, promogué la construcció de la basílica de Covadonga, fet que cal encabir dins el context de les nombroses manifestacions de caire religiós i nacionalista que proliferaren durant el període de la Restauració. En efecte, l'erecció del nou santuari fou una de les expressions més significatives d'aquesta apoteosi patriòtica i religiosa.

Dins d'aquest context ideològic de caire restauracionista, tingué a Cata-

lunya connotacions semblants la restauració del monestir de Ripoll, impulsada pel bisbe de Vic, doctor Josep Morgades.

És cabdal, doncs, fixar la nostra atenció en la trajectòria eclesiàstica, política i social de Benet Sanz i Forés per comprendre i contextualitzar correctament les línies d'actuació del bisbe Meseguer al capdavant de la diòcesi de Lleida, producte, en definitiva, de la seva formació al llarg de vint-i-dos anys al costat d'aquell il·lustre prelat. Si tenim en compte que el bisbe Meseguer participà activament en les empreses de Sanz i Forés, com les reestructuracions diocesanes, la reconstrucció de Covadonga o les obres de la catedral i del seminari de Valladolid, no ens ha de sorprendre que l'any 1893, tres anys després d'ocupar la mitra, hagués aconseguit, tot i seguint un nou pla de demarcacions parroquials, la restitució i restauració de la històrica parròquia de Sant Martí i que, al mateix any 1893, endegués la construcció del nou seminari fundant, al mateix temps, el Museu Diocesà o Museo del Seminario, tal com el mateix bisbe l'anomenava, fundació que tingué lloc en solemne acte el 7 de març de 1893.

Seguint les orientacions del papa Lleó XIII, dirigides principalment a l'episcopat catòlic, de protegir les obres d'art reunides per l'Església en el transcurs dels segles, el doctor Josep Meseguer decideix fundar un museu. Un dels propòsits era «ampliar la enseñanza que se da en la clase de Arqueología Cristiana, estableciendo un museo católico, donde pienso reunir los objetos artísticos que puede haber, practicando cuantas dirigencias esten en mi alcance.»

Així, els seminaristes tindran l'oportunitat, en la seva formació com a futurs sacerdots, d'estudiar, valorar i custodiar el patrimoni artístic de l'Església, quan tindran les parròquies i esglésies que els seran encomanades. El doctor Meseguer tenia una segona intenció, que era salvaguardar els objectes d'art litúrgic dels usurpadors dels tresors de l'Església, que pul·lulaven arreu, enganyant els incauts, mancats de mitjans econòmics per arreglar els edificis.

Reunits els seminaristes, les autoritats i gran nombre de fidels el 7 de març al solar on tindria lloc la construcció del nou seminari conciliar, feta la benedicció de la primera pedra, el senyor bisbe va inaugurar el Museo Católico, tot figurant-hi, com a primera peça, un facsímil de la primera pedra fundacional, de dimensions més reduïdes. Però, de fet, la inauguració oficial es realitzà el 29 d'octubre de 1894, en inaugurar-se el nou seminari. Els primers objectes recollits es col·locaren provisionalment a la biblioteca del seminari.

L'any 1985, s'instal·là definitivament a la planta baixa de l'ala nord, amb les seccions d'indumentària, orfèbreria, paleografia, ceràmica i pintura.

Des del començament, l'entrada d'obres es feia de diferents maneres: donatius, obsequis al bisbe, obres en dipòsit —com el cas dels catorze quadres, procedents del Museu de Prado, ingressats en dos períodes: un el 1894 i l'al-

tre el 1897—, altres canviades amb obres modernes, altres comprades o permutades.

La major part d'obres entraren durant el pontificat del doctor Meseguer, o sigui, l'any 1905.

Durant l'episcopat del bisbe Joan A. Ruano i Martín (1905-1914), continuaren entrant peces, però a un ritme molt més lent.

L'any 1916 fou nomenat conservador del museu, pel bisbe doctor Josep Miralles i Sbert (1914-1925), el sacerdot mossèn Joan Fuster i Vilà, que publicà un opuscle sobre el museu. Amb motiu d'aquest nomenament, se li va demanar la configuració d'un catàleg. Dos anys després, l'Institut d'Estudis Catalans premià el seu treball titulat *El Museu Arqueològic de la Diòcesi de Lleida. Història, organització i importància del mateix*, encara que de cap manera pot considerar-se un catàleg.

El premi, de 1.500 pessetes, seria destinat a la confecció d'un nou projecte d'instal·lació del museu que milloraria les escasses condicions espacials i organitzatives que l'emmarcaven.

El nuevo Museo constará de tres largas naves con ventanales a la fachada norte y claustro. La nave anterior, dividida en cinco salones se destinará a la pintura en los cuatro primeros y a la cerámica en el último. La escultura con la orfebrería e indumentaria litúrgicas se guardarán en la nave media, y la interior —claustro— quedará habilitada para la numismática y escultura en piedra. El extremo norte de las naves media e interior formarán un salón con ventanas al huerto, y aquí podrá estudiar, el visitante los muebles, paleografía y bibliografía.

Indubtablement, l'import del premi era insuficient i mossèn Fuster i Vila va haver de recórrer a l'ajuda d'algun mecenes o corporació per realitzar l'obra projectada. L'arquitecte d'aquest projecte fou Joan Bergós i Massó: se'n conserva el plànol, datat el 20 de gener de 1920. En realitat, el museu viu, en la dècada dels anys 1920, una de les etapes més rellevants de la seva existència, si a més tenim en compte que va ser obert al públic amb un horari seriós.

El 25 de gener de 1917 comença la publicació, al mateix seminari, de la revista titulada *Esperanza*, revista mensual del seminari de Lleida creada pel bisbe Miralles amb la intenció de «comunicar novells entusiasmes als seminaristes, i per a estrènyer les relacions del seminari amb la clerecia en general, amics i ex-alumnes.» A més dels petits articles religiosos, d'esdeveniments, activitats..., donava a conèixer les noves adquisicions o donacions d'exemplars de distintes expressions artístiques i demanava reiteradament que tots aquells objectes que no eren utilitzats per al culte en les parròquies de la diòcesi fossin dipositats al museu.

El bisbe Manuel Irurita i Almandoz (1926-1930) nomenà el sacerdot Pere Armengol com a conservador del museu. No oblidem que, entre el 1934 i el 1936, aquest sacerdot va publicar el que podríem anomenar el primer i quasi únic —encara que incomplet— catàleg, a la revista *Esperanza*, classificant el contingut museístic en seccions, segons les diferents expressions artístiques: arquitectura, escultura i iconologia, pintura, indumentària, orfebreria, ceràmica, paleografia, sigilografia i heràldica, numismàtica, epigrafia, prehistòria i diversos, fins a aproximadament un total de 2.400 peces. Algunes han desaparegut, especialment les referents a numismàtica, però altres han pogut ser identificades amb les que actualment s'hi conserven.

Arribats al juliol de 1936, amb motiu dels aldarulls de la Guerra Civil, el museu rebé un gran revés. L'edifici del seminari fou ocupat pel POUM. Els primers moments de l'ocupació foren fatals: la ceràmica quasi tota trinxada, algunes imatges de fusta colpejades, les imatges dels apòstols de la portada gòtica de la Seu Vella trossegades a cops de mall i llençades per omplir una sèquia... Fins que tot el museu fou traslladat al Museu del Poble, instal·lat a l'antic Hospital de Santa Maria, un espai que la Generalitat de Catalunya havia organitzat per tal de preservar el patrimoni de la ciutat i del territori.

Per por dels bombardejos, l'any 1937, les peces més delicades del museu foren traslladades a l'ermita de Santa Maria de Butsènit.

L'any 1938, en caure la ciutat en poder de les forces nacionals i quedar en primera línia de foc, la major part de les peces del museu foren traslladades a l'església del Carme de Saragossa, d'on van retornar un cop finalitzada la guerra.

Una vegada recuperades la major part de peces del museu, l'any 1944, foren instal·lades, ocupant sis sales, a l'ala de l'esquerra de la façana, on roman-drien fins a la venda del seminari.

El 10 de novembre de 1943 el senyor bisbe de Lleida reclamà al secretari general de l'Institut d'Estudis Ilerdencs un total de setanta-cinc obres i el joc d'escacs, obres que Jesús Tarragona, per encàrrec del conservador del museu, doctor Laureano Castán Lacoma, identificà del fons de l'Hospital de Santa Maria per tal de reconèixer els objectes de pedra: imatges, capitells, dovelles, etc. que havien quedat allí des de la Guerra Civil.

No serà fins a l'any 1965 que començaran tot un seguit de projectes museístics destinats a la consecució definitiva d'un edifici en el qual les obres del museu puguin ser exposades al públic amb les condicions adequades. El bisbe Aurelio del Pino (1947-1967) encarregà un avantprojecte a l'arquitecte Lluís Domènech per erigir un edifici en un solar davant del Palau Episcopal, projecte que no es va realitzar perquè l'any 1967 arribà la jubilació d'aquest bisbe, justament poc després d'haver constituït una junta per a la seva realització.

L'altre intent fou l'any 1969, quan el bisbe doctor Malla i Call autoritzà i subvencionà el trasllat del museu de l'ala sud a la nord, on abans de la Guerra Civil havia estat ubicat. Després del condicionament de les sales, que es féu sota la direcció del conservador del museu Jesús Tarragona, no es pogué fer el canvi, a causa de la venda del seminari a l'Ajuntament de Lleida.

El mes de novembre de 1970 es realitzà la instal·lació de les peces de pedra del Diocesà a l'església romànica de Sant Martí, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Lleida a través de la brigada municipal de monuments.

Aquest mateix any, s'instal·laren unes sales del Palau Episcopal a l'ala nord, per exposar-hi retaules de fusta, escultura i orfebreria, posant-hi un horari de visites concertades.

L'any 1988 es va fer el primer intent per a la creació d'un consorci, per tal de fer un museu lleidatà, en el qual intervingueren la Generalitat, la Diputació, l'Ajuntament i el bisbat, però no va arribar a plasmarse.

Aprofitant el centenari de la creació del museu, l'any 1993, es dugué a terme una seriosa revisió de les obres inventariades anteriorment amb una nova incorporació de més de cent peces, fonamentalment d'indumentària i llibres. Es féu una obra cabdal i s'edità un catàleg del fons del museu sota la direcció del catedràtic de la Universitat de Lleida Ximo Company Climent, gràcies a les ajudes de la Generalitat, que s'anomenà *Pulchra*. Amb aquest nom s'organitzà una gran exposició, a fi de donar a conèixer les principals peces del fons diocesà de Lleida. Es disposà de cinc centres d'exposició: l'església romànica de Sant Martí, el Palau Episcopal, l'església de Sant Llorenç, la sala gòtica de l'Institut d'Estudis Ilerdencs i la sala d'exposicions de La Caixa de Barcelona. S'obtingué un ressonat èxit, comentat molt favorablement pels mitjans de comunicació social.

Fruit de l'exposició i l'edició del catàleg *Pulchra*, l'1 d'agost de 1997, s'instituí el Consorci del Museu de Lleida Diocesà i Comarcal, format per la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament i la Diputació de Lleida, el Consell Comarcal del Segrià i el bisbat de Lleida. S'acordà construir un edifici, aprofitant la cessió, per part de la Diputació, de la Llar de Sant Josep, antic convent dels carmelites descalços.

FIGURA 1. Bisbe Josep Meseguer i Costa.

FIGURA 2. Vista de l'antic seminari (1893), seu del primigeni Museu Diocesà, actual edifici del Rectorat de la Universitat de Lleida.

FIGURA 3. Vista del Museu Diocesà als anys 1950.

FIGURA 4. Vista del Museu Diocesà als anys 1950.

FIGURA 5. Vista del Museu Diocesà abans del 1936.

FIGURA 6. Signatura del Consorci, l'1 d'agost de 1997.

FIGURA 7. Inauguració de Prooemium, el 24 de desembre de 1997.

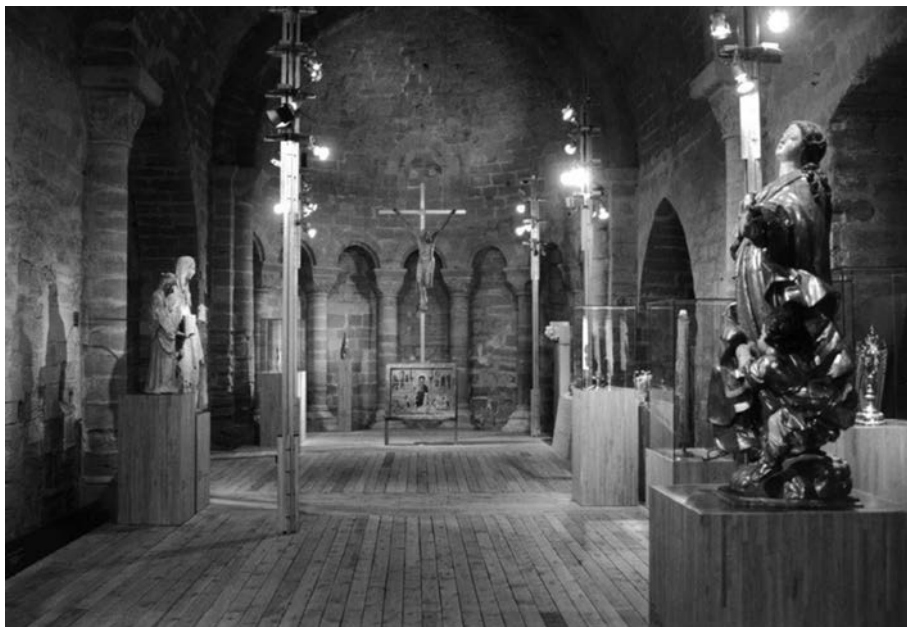

FIGURA 8. Vista interior de l'exposició Prooemium, antiga església de Sant Martí de Lleida.

FIGURA 9. Futura seu del Museu de Lleida Diocesà i Comarcal.

